

پیامبر مهربانی ﷺ

سیرۂ اجتماعی و آموزہا

حسین قاسمی

قاسمی، حسین، ۱۳۵۲ -
 پیامبر مهربانی، سیره اجتماعی و آموزه‌ها / تألیف حسین قاسمی. — مشهد: بنیاد
 پژوهشهای اسلامی، ۱۳۸۷.
 ۲۰۶ص.
 ISBN 978-964-971-361-8
 فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
 کتابنامه: ص. ۲۰۳.
 ۱. محمد(ص)، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت ۱۱. خلق و خو. ۲. سنت نبوی. الف.
 بنیاد پژوهشهای اسلامی. به عنوان.
 ۱۳۸۸ پ ۹ پ ۱۶/۴۶ BP ۲۹۷/۹۳
 کتابخانه ملی ایران ۱۹۶۳۱۲۵

پیامبر مهربانی

سیره اجتماعی و آموزه‌ها

حسین قاسمی

ویراسته منصور ستایش

چاپ اول: ۱۳۸۹ / ۲۰۰۰ نسخه، وزیری / قیمت ۲۷۵۰۰ ریال

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: صندوق پستی ۹۱۷۳۵-۳۶۶

مراکز توزیع:

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۲۲۳۰۸۰۳

فروشگاه‌های کتاب بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: ۳۲۳۹۲۳، قم: ۷۷۳۳۰۲۹

شرکت به‌نشر، دفتر مرکزی (مشهد) تلفن ۷-۸۵۱۱۱۳۶، دورنگار ۸۵۱۵۵۶۰

www.islamic-rf.ir

E-mail: info@islamic-rf.ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

.....	سخن ناشر	۵
.....	مقدمه	۷
.....	بخش اول سیره اجتماعی پیامبر اعظم ﷺ با عموم مردم	۱۳
.....	آراستگی و زیبایی	۱۵
.....	احترام و ادب	۲۳
.....	مهربانی و خوش اخلاقی	۳۳
.....	۱. برقراری پیوند برادری	۳۳
.....	۲. ابراز عواطف مثبت	۳۶
.....	مشورت و مشارکت	۵۱
.....	فروتنی و ساده زیستی	۵۸
.....	یاری و گره‌گشایی	۷۲
.....	مساوات و عدالت	۸۵
.....	مدارا، گذشت و بردباری	۹۲
.....	بخش دوم سیره اجتماعی پیامبر اعظم ﷺ با گروه‌های خاص	۱۱۵
.....	گروه‌های ضعیف جامعه	۱۱۷
.....	پیروان ادیان دیگر	۱۳۸
.....	کودکان و خردسالان	۱۴۷
.....	جوانان	۱۶۱

۴..... پیامبر مهربانی ﷺ

بانوان..... ۱۷۷

بزرگان و کریمان..... ۱۹۰

خاتمه..... ۲۰۰

فهرست منابع..... ۲۰۳

سخن ناشر

انسان به فطرت پاک و خداجوی خویش، همواره جویای سعادت، کمال و والایی است و در این میان، آنچه او بدان سوی راه برد، مطلوب اوست. از منظر مسلمانان، رسول خدا ﷺ الگویی بس نیکوست که به سبب بهره‌مندی از نعمت عصمت، گفتار، رفتار و کردارش همه حجت است و روشنگر صراط مستقیم الهی.

در عصر حاضر که تیره‌دلان و حق‌ستیزان، بیش‌تر از پیش، با بهره‌گیری از ابزارهای گوناگون، به‌ویژه فرهنگی و هنری، ناتوانی خود را از مواجهه‌ای عالمانه و منطقی به نمایش گذاشته‌اند، و فزونی چشمگیر شمار مسلمانان و علاقه‌مندی پرشمارتر اروپاییان به آیین‌رهای بخش حضرت محمد ﷺ، آن‌ها را به تکاپو انداخته، وظیفه‌ای دشوارتر متوجه همه ما می‌باشد.

بنیاد پژوهشهای اسلامی در راستای نشر و ترویج آموزه‌های نورانی، آن «اسوه الهی» اثر حاضر را با نام «پیامبر مهربانی ﷺ» منتشر ساخته است، تا در کنار آثاری چون «سنن النبی ﷺ»، «زندگی‌نامه حضرت محمد ﷺ»، «خاتم پیامبران»، «چکیده تاریخ پیامبر اسلام»، «سیره سید الانبیاء والمرسلین؛ محمد جامع المحامد کُلّها»، «پیامبر اعظم ﷺ»، «رفتار پیامبر با کودکان و نوجوانان» و... با نثری روان و گویا، و بهره‌مند از اصیل‌ترین منابع، گوشه‌هایی از زندگانی سراسر رحمت، عذوفت و کرامت آخرین پیامبر آسمانی را به طیف گسترده‌تری از مخاطبان ارائه کند.

۶.....پیامبر مهربانی ﷺ

امید است در پرتو آشنایی با این آموزه‌ها و عمل به آن‌ها در زندگی روزمره،
افزون بر افتخار پیروی از آن رسول حق و جانشینان معصومش، در آن سرا نیز از
شفاعتشان بهره‌مند باشیم.

بنیاد پژوهشهای اسلامی

آستان قدس رضوی

بَلَّغَ الْعُلَى بِكَمَالِهِ
كَشَفَ الدُّجَى بِجَمَالِهِ
حَسُنَتْ جَمِيعُ خِصَالِهِ
صَلُّوا عَلَيْهِ وَآلِهِ^۱

مقدمه

سیره پیامبر اعظم ﷺ یعنی آشنایی با شیوه رفتار و روش زندگی آن حضرت و به تعبیر دیگر، شناخت منطق خاصی که بر رفتار و کردار ایشان حاکم بوده است؛ منطقی که از بینش خاص الهی سرچشمه گرفته است.

اهمیت و شایستگی بررسی سیره شریف نبوی این است که در آن نمود سیره و شیوه زندگی کسی مورد مطالعه قرار می‌گیرد که خداوند حکیم وی را «صاحب طبع کریم» خوانده است و سکنا و وجنات و جودی او در قرآن کریم به عنوان برترین اخلاق توصیف شده است:

﴿وَأَنَّكَ لَْعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾^۲، و تو اخلاق عظیم و برجسته‌ای داری!

بدین‌سان آن حضرت که از بهترین خصلت‌های پسندیده و اخلاق کریمانه برخوردار است، الگوی شایسته انسانیت معرفی می‌شود:

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾^۳، رسول خدا ﷺ برای شما بهترین الگوست.

پیامبری که دستاورد بعثت بابرکتش مجموعه کاملی از زیباترین رفتارها و شایسته‌ترین اخلاق‌ها بود:

«قال رسول الله ﷺ: بعثت بكم ارم الأخلاق ومحاسنها»^۴.

۱ - کلیات سعدی، بوستان، ص ۳۲.

۲ - قلم/۴.

۳ - احزاب/۲۱.

۴ - بحار الانوار، ۱۶/۲۸۷.

«قال رسول الله ﷺ: إن الله بعثني بتمام مكارم الأخلاق وكمال محاسن الأعمال»^۱، رسول خدا ﷺ فرمود: با بهترین و زیباترین اخلاق مبعوث شدم. او که هدف رسالت نورانی اش به کمال رساندن فضایل اخلاقی و مکارم انسانی است فرمود:

«بعثت لأتمم مكارم الأخلاق ومحاسن الأفعال»^۲؛ برای کامل کردن اخلاق والا و رفتارهای زیبا مبعوث شدم.

«قال النبي ﷺ: بعثت لأتمم مكارم الأخلاق»^۳.

گروهی از یاران پیامبر گرد هم آمده، گفتند: چه خوب است کسی را نزد همسران پیامبر خدا ﷺ بفرستیم و از نحوه رفتار حضرت سؤال کنیم، تا ایشان را اسوه خود قرار داده و به او اقتدا کنیم. آنان کسی را پیش یکایک همسران پیامبر فرستادند و از خلق حضرت سؤال کردند. آن فرستاده یک پاسخ آورد: شما از اخلاق پیامبرتان می پرسید، پس بدانید که اخلاق او [همان دستورات] قرآن است.^۴

«عن سعد بن هشام قال: قلت لعائشة: أنبئني عن خلق رسول الله ﷺ قالت: ألسنتَ تقرأ القرآن؟ قلت: بلى. قالت: فإنَّ خلقَ رسول الله ﷺ كان القرآن»^۵، سعد بن هشام می گوید: از عایشه پرسیدم اخلاق پیامبر ﷺ چه طور بود؟ گفت: آیا قرآن نمی خوانی؟ گفتم: چرا. گفت: همانا خلق پیامبر خدا ﷺ قرآن بود.

مراد از خلق قرآنی این است که قرآن برنامه جامع سعادت بشری است و وجود آن حضرت تجلی عینی قرآن است. گویا آن نسخه هدایت، وجود خارجی پیدا کرده است تا همگان به راحتی آن را شناخته، پیروی کنند.

۱- کنز العمال، ۱۸۷/۱۱، ح ۳۱۹۴۴.

۲- السيرة الحلبية، ۳/۴۷۵.

۳- سفينة البحار، ۲/۶۸۱، کلمه خلق.

۴- میزان الحکمه (با ترجمه)، ۱۳/۶۱۸۰، ح ۱۹۹۰۲.

۵- مستند احمد بن حنبل، ۳۱۳/۹، ح ۲۴۳۲۳.

گرد آمدن این صفات‌ها در وجود شریف او تعجبی ندارد؛ زیرا او تربیت شده خاص و بی واسطه پروردگار به بهترین و نیکوترین وجه ممکن است. «قال ﷺ: أدبني ربِّي فأحسن تأديبي»^۱، پیامبر اکرم ﷺ فرمود: خداوند مرا به نیکوترین ادب تربیت کرد.

«والمحمد: كثير الخصال الحمودة»^۲، محمد به معنای صفات پسندیده فراوان است. امام علی علیه السلام که تربیت شده سیره نبوی است، پیامبر ﷺ را بهترین الگو و راهنمای ره‌پویان حقیقت و سالکان طریق سعادت معرفی فرمود و همگان را به پیروی از وجود سرشار از پاکی و طهارت او سفارش کرد: «ولقد كان في رسول الله ﷺ كاف لك في الأسوة... فتأس بنبينا الأظهر الأطيب فإن فيه أسوة لمن تأسى، وغذاء لمن تعزى، وأحب العباد إلى الله المتأسي بنبينا، والمقتص لأثره»^۳، روش زندگی رسول خدا ﷺ از نظر الگو بودن برای تو کافی است... پس به پیامبر پاکیزه و پاکت اقتدا کن که او الگوی اسوه طلبان و فخر و بزرگی افتخار جویان است، پس محبوب‌ترین بنده نزد خدای تعالی کسی است که از پیامبرش پیروی کند و گام بر جای قدم او گذارد.

نیز آن حضرت الگو قراردادن پیامبر ﷺ را سبب ایمنی از هلاکت و رهایی از امواج سرگردانی دانسته، می‌فرماید: «فتأس متأس بنبينا، واقتص أثره، ولج مولج، وإفلا يأمن أهلكت»^۴، پس پیرو باید از پیامبر خود ﷺ پیروی کند و در پی او برود و قدم بر جای قدم او گذارد و گر نه خود را ایمن از هلاکت نبیند.

«وقال علي عليه السلام: واستأوا بستته، فإنها أهدى السُنن»^۵، امام علی علیه السلام فرمود: همانند

۱ - بحار الانوار، ۱۶/۲۱۰.

۲ - مجمع البحرين، ۳/۴۰، کلمه «حمد».

۳ - نهج البلاغه، خطبه ۱۶۰.

۴ - همان، خطبه ۱۶۰.

۵ - همان، خطبه ۱۱۰.

روش پیامبر ﷺ رفتار کنید، به درستی که هدایت‌کننده‌ترین روش هاست. با وجود اشاره صریح قرآن کریم و گفتار ائمه معصومین به اسوه بودن پیامبر اعظم ﷺ و لزوم پیروی از ایشان، متأسفانه از قرن دوم و سوم به بعد، جریانی به نام «اسطوره گرایی» در مقابل «اسوه گرایی» به وجود آمد و این جریان در دوران صفویه به اوج خود رسید. اسطوره گرایی اگرچه می‌تواند کارکردهای مثبتی مانند اشاعه یاد و نام و برجسته کردن فضایل پیامبر اکرم ﷺ و اهل بیت ﷺ را همراه داشته باشد، اما از مهم‌ترین دستاوردهای منفی آن می‌تواند جداکردن بزرگان دین از زندگی و رفتارهای فردی و اجتماعی ما باشد. کسانی که نتوانستند بین شخصیت بی‌نظیر معصومین ﷺ و اسوه بودن آنان جمع کنند، به اسطوره کردن آنان پرداختند، در حالی که منافاتی بین آن دو نیست.

به هر حال، اسطوره بودن رهبران دینی چنان در ذهن برخی از ما رسوخ کرده است که هرگاه به ما می‌گویند مانند بزرگان دین باشید، بی‌درنگ می‌گوییم آنان دارای نیروی فرایشی و قدرت الهی هستند و ما نمی‌توانیم مانند ایشان باشیم. در صورتی که اگر این سخن درست باشد، پس الگو بودن پیامبر خدا ﷺ و امامان ﷺ چه معنایی می‌تواند داشته باشد؟ و پیروی از آنان چگونه ممکن خواهد بود؟

البته ما هم که اسوه بودن او را پذیرفته‌ایم و ادعای پیروی و دوستی پیامبر کرامت و فضیلت ﷺ را می‌کنیم، متأسفانه آشنایی لازم با سیره نورانی‌اش را نداریم و یا اگر مختصری از او و روش زندگی‌اش می‌دانیم، کردارمان با رفتار کریمانه او مطابقتی ندارد؛ در حالی که پیرو کسی بودن و با حقیقتی گره خوردن، به معنای پیوستگی و هم‌رنگی با اوست.

«السنخیه علّة الانضمام»، سنخیت و یک‌رنگی، سبب یگانگی و پیوستگی است.

کاذبی با صادقی چون شد روان آن دروغش راستی شد ناگهان^۱

با توجه به گستردگی بحث سیره نبوی، در این نوشتار به تحقیق درباره سیره اجتماعی آن حضرت پرداخته شده و سعی بر آن بوده تا حد ممکن به موارد نقل شده از سیره فردی یا حکومتی حضرت استناد نشود. هم‌چنین در تألیف این اثر تا حد ممکن از منابع معتبر استفاده گردیده است.

سیره اجتماعی حضرت رسول اکرم ﷺ دارای دو جنبه است:

۱. سیره عمومی و همگانی؛ یعنی رفتار حضرت با عموم مردم، بدون توجه به تفاوت افراد در جنسیت، طبقه یا عنوان خاص.
۲. سیره خصوصی؛ یعنی تعامل حضرت با گروه‌ها و طیف‌هایی خاص از جامعه.

بنابراین مباحث کتاب در دو بخش و هر بخش با عناوین خاصی عرضه می‌گردد. امید است این اثر مورد لطف و قبول رسول رحمت و خداوندگار محبت قرار گیرد و گامی هرچند کوتاه در راه آشنایی بیشتر با سیره رسول اعظم ﷺ باشد، تا به برکت آشنایی با اخلاق الهی، جامعه ما به مدینه فاضله آرامش و مهربانی تبدیل شود و با معنویت، عطف و زیبایی همراه گردد و بر ما و تمام جلوه‌های رفتاریمان رنگ و بوی خوش اخلاق محمدی بخشد. هم‌چنین امیدوارم این نوشتار مورد توجه اهل نظر قرار گرفته و حقیر را از نظرهای بزرگوارانه‌شان بهره‌مند نمایند؛ ان شاء الله تعالی.

در پایان این نوشته را هدیه می‌کنم به روح پدر بزرگوارم که تا زنده بود نتوانستم قدر دان زحمات و الطافش باشم.